

PRACE NAUKOWE

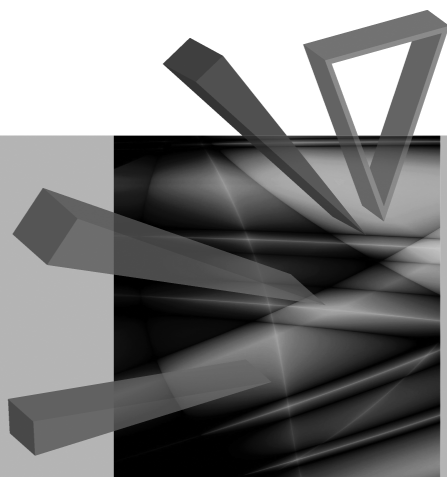
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

320

Gospodarka przestrzenna Uwarunkowania ekonomiczne, prawne i samorządowe

Redaktorzy naukowci

Jacek Potocki

Jerzy Ładysz

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Jadwiga Marcinek

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-347-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Bartosz Dąbrowski: Uwarunkowania prawne i przestrzenne realizacji inwestycji w postaci parku solarnego.....	11
Katarzyna Domańska, Anna Iwanicka: Konkurencyjność przedsiębiorstw mleczarskich a kryzys gospodarczy na przykładzie województwa lubelskiego.....	20
Marcin Jurewicz: Źródła finansowania działalności izb gospodarczych	31
Marcin Kalinowski: Kontrakt wyborczy czy artykulacja interesów? Dylematy kształtowania polityki gospodarczej na szczeblu lokalnym	38
Alina Kulczyk-Dynowska: Kształcenie w zakresie wiedzy ekologicznej a zrównoważony rozwój regionu.....	46
Henryk Łabędzki: Kapitał ludzki i społeczny na przygranicznych obszarach wiejskich w południowo-zachodniej Polsce.....	56
Magdalena Łyszkiewicz: Kontrola zarządcza w jednostkach samorządu terytorialnego w świetle polskich uregulowań prawnych	67
Piotr Maleszyk: Specyfika lubelskiego rynku pracy.....	80
Karol Mroziak: Zmiany jakości życia mieszkańców w gminie wiejskiej podlegającej suburbanizacji.....	91
Ciechosław Patrzalek, Maria Heldak: Rola rzeczoznawcy majątkowego w gospodarowaniu gminnym zasobem nieruchomości	102
Andrzej Pawlik: Klasyfikacja województw pod względem poziomu innowacyjności.....	111
Agnieszka Perzyńska: Marka w marketingu terytorialnym	120
Jan Polski: Ekonomiczne znaczenie ładu przestrzennego w regionie	128
Katarzyna Przybyła, Eleonora Gonda-Soroczyńska: Przekształcenia bazy ekonomicznej Wrocławia.....	137
Adam Przybyłowski: Strategie regionalne polskich województw w obszarze zrównoważonego rozwoju i transportu	145
Małgorzata Rogowska: Koncepcja kreatywnego miasta w teorii i praktyce.	156
Anna Romanów-Struzik: Analiza postępów w procesie kontraktacji i wydatkowania w ramach PO KL w latach 2007-2010	166
Łukasz Satola: Zróżnicowanie wykorzystania funduszy Unii Europejskiej w układzie centrum – peryferia	176
Agnieszka Stacherzak, Maria Heldak: Przemiany funkcjonalne obszarów wiejskich Dolnego Śląska w latach 1996-2010	186
Alina Walenia: Kierunki i cele polityki rozwoju regionalnego Podkarpacia w latach 2007-2013	196

Magdalena Wiśniewska: Współpraca międzysektorowa na rzecz dynamizacji procesów innowacyjnych.....	207
Dariusz Zawada: Miasto jako produkt skumulowany	216
Adam Zydrón, Piotr Szczepański: Ekonomiczne implikacje decyzji planistycznych a kształtowanie struktury przestrzennej gminy Luboń	226

Summaries

Bartosz Dąbrowski: Legal and spatial conditions of performance of solar farm investment.....	19
Katarzyna Domańska, Anna Iwanicka: The competitiveness of dairy enterprises and economic crisis (on the example of Lublin Voivodeship) .	30
Marcin Jurewicz: Sources of financing of the activity of chambers of commerce	37
Marcin Kalinowski: Electoral contract or articulation of interest? Dilemmas of forming of economic policy on the local level	45
Alina Kulczyk-Dynowska: Education in the field of ecological knowledge and sustainable development of the region.....	55
Henryk Łabędzki: Human and social capital on borderland rural areas in south western Poland	66
Magdalena Łyszkiewicz: Management control in local government in the light of Polish legislature	78
Piotr Maleszyk: Characteristics of the labour market in Lublin Voivodeship	90
Karol Mroziak: Changes of quality of life in a rural community undergoing suburbanization.....	101
Ciechosław Patrzalek, Maria Heldak: The role of the expert in real estate in the management of communal property resources	110
Andrzej Pawlik: The classification of innovation level in voivodeships.....	119
Agnieszka Perzyńska: Brand in territorial marketing.....	127
Jan Polski: Economic meaning of spatial order in region.....	136
Katarzyna Przybyła, Eleonora Gonda-Soroczyńska: Transformation of Wrocław economic base	144
Adam Przybyłowski: Sustainable development and transport in the Polish voivodeships strategies	155
Małgorzata Rogowska: Creative city concept in theory and practice.....	165
Anna Romanów-Struzik: Progress analysis in the process of contracting and spending under Human Capital Operational Programme in the period 2007-2010.....	175
Łukasz Satola: The differences in the use of the European Union funds in the centre – peripheries system	185

Agnieszka Stacherzak, Maria Heldak: Functional transformation in rural areas of Lower Silesia in the years 1996-2010.....	195
Alina Walenia: Directions and aims of the regional development policy for the region of Podkarpacie in the years 2007-2013.....	206
Magdalena Wiśniewska: Fostering innovation processes through inter-sectoral cooperation	215
Dariusz Zawada: City as a cumulative product	225
Adam Zydróż, Piotr Szczepański: Economic implications of planning decisions and shaping spatial structure of Luboń community	236

Karol Mroziak

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

ZMIANY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW W GMINIE WIEJSKIEJ PODLEGAJĄCEJ SUBURBANIZACJI

Streszczenie: Jednym ze wskaźników jakości życia mieszkańców jest dostępność terenów zieleni (m.in. zieleni osiedlowej, parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców, lasów gminnych) w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Suburbanizacja charakteryzuje się dynamicznym wzrostem liczby mieszkańców. W pracy przeanalizowano, czy wraz ze wzrostem liczby mieszkańców następuje wzrost powierzchni terenów zieleni. Badania przeprowadzono na przykładzie gmin wiejskich powiatu poznańskiego, opierając się na danych GUS z lat 2004-2010. Analizy wykazały bardzo duże zróżnicowanie wartości wskaźnika powierzchni terenów zieleni na 1 mieszkańca, wahające się od 5 m²/os. w gminie Dopiewo do 36 m²/os. w Czerwonaku, przy średniej dla gmin wiejskich powiatu poznańskiego wynoszącej 18 m²/os.

Słowa kluczowe: suburbanizacja, gmina wiejska, tereny zieleni, jakość życia.

1. Wstęp

Transformacja ustrojowa w Polsce zapoczątkowana w 1989 r. uruchomiła proces przekształceń gmin wiejskich położonych w obrębie wpływu dużych aglomeracji miejskich. W rozwoju przestrzennym zaczęły nasilać się tendencje rozwojowe znane z krajów Europy Zachodniej¹. Suburbanizacja prowadzi m.in. do nieracjonalnych zmian zagospodarowania przestrzennego, przejawiających się we wzroście terenów zabudowanych i zurbanizowanych kosztem głównie terenów użytkowanych rolniczo. Efektem postępującej suburbanizacji coraz częściej jest proces rozlewania się miasta i obszaru zurbanizowanego. Cechami zagospodarowania świadczącymi o *urban sprawl* są m.in. monofunkcyjne enklawy przestrzeni mieszkaniowej, centra handlowe, parki biurowe oraz kampusy placówek kulturalnych i edukacyjnych, a także niefunkcjonalna i nadmiernie rozbudowana sieć dróg². W Polsce suburbani-

¹ J.J. Parysek, *Agglomeracje miejskie w Polsce oraz problemy funkcjonowania i rozwoju*, [w:] *Wybrane problemy rozwoju i rewitalizacji miast: aspekty poznawcze i praktyczne*, red. J.J. Parysek, A. Tölle, Biuletyn IGS-EiGP UAM w Poznaniu, Seria: Rozwój regionalny i Polityka Regionalna, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008.

² A. Duany, E. Plater-Zyberk, J. Speck, *Suburban Nation: The Rise of Sprawl and the Decline of the American Dream*, North Point Press, New York 2001.

zaczęć wyróżnia przede wszystkim chaotyczność procesu i irracjonalność układów przestrzennych, dysproporcje między rozwojem zabudowy a infrastrukturą techniczną, niedorozwój usług lokalnych oraz dewastacja krajobrazu i brzydota zabudowy^{3,4}. Specyfika procesu przejawia się również w zastąpieniu *continuum* wiejsko-miejskiego przez *continuum* stopnia ciągłości zabudowy – od bardziej zwartej do bardziej rozproszonego zagospodarowania⁵.

Jedną z przyczyn suburbanizacji jest chęć podniesienia jakości życia mieszkańców dużych miast poza jego granicami. Podniesienie jakości życia oznacza w tym przypadku podwyższenie standardu zamieszkania, co wiąże się ze zwiększeniem zamieszkiwanej powierzchni, posiadaniem działki i domu jednorodzinnego, uzyskaniem lepszego kontaktu z przyrodą. Istotne znaczenie ma także wyższa jakość środowiska i dostępność terenów rekreacyjnych. Znaczenie parków i ogrodów miejskich, stających się dobrem coraz trudniej dostępnym i jednocześnie coraz bardziej docenianym, uznawanym przez społeczeństwo miejskie za istotną wartość, podnoszącą jakość życia, szczegółowo omówiła A. Lis⁶. Wysoka jakość życia coraz powszechniej uznawana jest za cel nadrzędny wszystkich naszych działań, a sama kategoria jakości życia budzi rosnące zainteresowanie zarówno wśród przedstawicieli wielu dziedzin nauki, jak i decydentów i opinii publicznej [2]. Szeroki przegląd badań polskich i międzynarodowych z tego zakresu zebrali T. Borys i P. Rogala^{7,8}.

W badaniach jakości życia mieszkańców stosuje się różnorodne wskaźniki, które często grupuje się w nawiązaniu do definicji zrównoważonego rozwoju jako wskaźniki społeczne, gospodarcze, środowiskowe i instytucjonalno-polityczne. Wśród wskaźników zrównoważonego rozwoju Polski związanych z ładem środowiskowym wyróżniono grupę dotyczącą użytkowania gruntów z następującymi wskaźnikami: powierzchnia zabudowana i zurbanizowana, grunty zdewastowane i zdegradowane, lesistość⁹. Z kolei IGPIM, opracowując kryteria chłonności ekologicznej dla potrzeb planowania przestrzennego, wśród grupy wskaźników przyrodniczych dotyczących jakości środowiska życia mieszkańców jako podstawowy przyjął powierzchnię terenów niezabudowanych przypadających na mieszkańca, a jako uzupełniające: po-

³ Cz. Przybyła, J. Bykowski, K. Mrozik, M. Napierała, *Rola infrastruktury wodno-melioracyjnej w procesie suburbanizacji*, „Rocznik Ochrona Środowiska”, Wydawnictwo Ś-PTNOŚ, Koszalin 2011.

⁴ Z. Zuziak, *Strefa podmiejska w architekturze miasta. W stronę nowej architektoniki regionu miejskiego*, [w:] *Problem suburbanizacji*, red. P. Lorens, „Biblioteka Urbanisty” 2005, nr 7.

⁵ A. Lisowski, M. Grochowski, *Procesy suburbanizacji. Uwarunkowania, formy i konsekwencje*, [w:] *Ekspertyzy do Koncepcji Zagospodarowania Przestrzennego Kraju*, red. K. Saganowski, M. Zarzejevska-Fiedorowicz, P. Żuber, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008.

⁶ A. Lis, *Struktura relacji pomiędzy człowiekiem a parkiem i ogrodem miejskim w procesie rekreacji*, OWPW, Wrocław 2004.

⁷ T. Borys, P. Rogala, *Jakość życia na poziomie lokalnym – ujęcie wskaźnikowe*, UNDP, Warszawa 2008.

⁸ T. Borys, P. Rogala, *Lokalne standardy badania jakości życia*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław 2009.

⁹ *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski*, red. E. Czarski, GUS, Katowice 2011.

wierzchnię terenów objętych ochroną przyrody, powierzchnię lasów, powierzchnię wód powierzchniowych, powierzchnię publicznych terenów zieleni¹⁰. T. Borys natomiast wśród wskaźników ładu środowiskowo-przestrzennego w dziedzinie ekologizacja planowania przestrzennego wymienia m.in. powierzchnię zieleńców, zieleni ulicznej i osiedlowej oraz parków spacerowo-wypoczynkowych na 1 mieszkańca (ha/os.)¹¹. W poniższym opracowaniu szczegółowej analizie poddano tylko tereny zieleni¹², których dostępność w przeliczeniu na mieszkańca stosowana jest jako wskaźnik urbanistyczny w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

2. Metodyka

Celem pracy była analiza zmian jakości życia mieszkańców przy użyciu wskaźnika dostępności terenów zieleni w gminach wiejskich podlegających suburbanizacji. Badania przeprowadzono na przykładzie wszystkich gmin wiejskich powiatu poznańskiego (Czerwonak, Dopiewo, Kleszczewo, Komorniki, Rokietnica, Suchy Las, Tarnowo Podgórne), opierając się na Banku Danych Lokalnych GUS dla lat 2004-2010.

Dostępność terenów zielonych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (m²/os.) obliczono w dwóch wariantach. W pierwszym do obliczeń przyjęto zsumowaną powierzchnię terenów zieleni osiedlowej¹³, parków spacerowo-wypoczynkowych¹⁴, zieleni ulicznej¹⁵, zieleńców¹⁶ oraz lasów gminnych i cmentarzy, w drugim dodat-

¹⁰ *Opracowanie kryteriów chłonności ekologicznej dla potrzeb planowania przestrzennego*, red. P. Fogel, IGPiM, Warszawa 2004.

¹¹ T. Borys, *Zaprojektowanie i przetestowanie ram metodologicznych oraz procedury samooceny gmin na podstawie wskaźników zrównoważonego rozwoju w Systemie Analiz Samorządowych (SAS)*, Raport dla ZMP, Jelenia Góra–Poznań 2008.

¹² Zdefiniowane w art. 5 pkt. 21 Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody jako tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe oraz cmentarze, a także zieleń towarzysząca ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom oraz obiektom kolejowym i przemysłowym.

¹³ Tereny zieleni osiedlowej to, według GUS, tereny występujące przy zabudowie mieszkaniowej, pełniące funkcję wypoczynkową, izolacyjną i estetyczną

¹⁴ Park spacerowo-wypoczynkowy, według GUS, to teren zieleni wraz z roślinnością wysoką i niską o powierzchni co najmniej 2 ha, urządzony i konserwowany, z przeznaczeniem na cele wypoczynkowe ludności, wyposażony w drogi, aleje spacerowe, ławki, place zabaw itp. Do powierzchni parku wliczane są również wody znajdujące się na terenie obiektu (np. staw)

¹⁵ Zieleń uliczna, według GUS, to pasy zieleni (drzewa i krzewy lub ich skupiska wraz z pozostałymi składnikami szaty roślinnej) wzdłuż dróg, ulic, ciągów komunikacji miejskiej itp.

¹⁶ Zieleńce to, według GUS, tereny o powierzchni poniżej 2 ha, w których funkcji dominuje wypoczynek (np. występują alejki z ławkami, place zabaw itp.). Do tej kategorii obiektów należy zaliczyć również zieleń przy budynkach użyteczności publicznej (o i le udostępniona jest do użytku powszechnego), pomnikach itp., bulwary i promenady oraz tereny sportów wodnych, otwartych kąpielisk, boisk,

kowo uwzględniono lasy. Porównano także liczbę zieleńców i parków spacerowo-wypoczynkowych w poszczególnych gminach na przestrzeni lat. Uzyskane wyniki odniesiono do nieaktualnych normatywów¹⁷ oraz dostępnej literatury, gdyż w aktualnym stanie prawnym przepisy centralne nie wymuszają na projektantach planów miejscowych zapewnienia ogólnodostępnych terenów zieleni i rekreacji w ramach struktur osiedlowych.

3. Wyniki

Wybrane do analizy gminy wiejskie powiatu poznańskiego wchodzą w skład zdelimitowanego w ramach prac nad zmianą Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego (PZPWW) Poznańskiego Obszaru Metropolitalnego (POM), stanowiąc jednocześnie wraz z innymi gminami powiatu poznańskiego jego rdzeń. Gminy te podlegają silnej suburbanizacji, co przejawia się m.in. szybko rosnącą liczbą mieszkańców. W analizowanym okresie 2004-2010 liczba ludności wzrosła ogółem o ponad jedną czwartą, przy czym w gminach Dopiewo, Komorniki i Rokietnica wzrost ten osiągnął poziom powyżej 40% (tab. 1). Gdyby jako bazowy przyjąć rok 2000, wówczas dynamika zmian liczby ludności w gminach wiejskich powiatu poznańskiego wyniosłaby łącznie 44,1%, a dla wspomnianych wyżej gmin odpowiednio: Dopiewo 68,7%, Komorniki 66,4% i Rokietnica 60,4%. Znaczenie procesu suburbanizacji w powiecie poznańskim uwidacznia się na tle ogółu gmin wiejskich w województwie wielkopolskim i w Polsce, gdzie dynamika przyrostu liczby mieszkańców w latach 2004-2010 wyniosła odpowiednio zaledwie 0,4 i 5,6%. Należy podkreślić, że zmiany przejawiające się głównie zamianą użytków rolnych na grunty zabudowane i zurbanizowane w poszczególnych gminach są zróżnicowane przestrzennie i nasilają się w kierunku granicy z miastem Poznań.

Analizowane gminy odznaczają się zróżnicowaną strukturą przestrzenną. Leśność na ich obszarze waha się od 2,2% w Kleszczewie, 6,3% w Tarnowie Podgórnym i 7,8% w Rokietnicy do 39,9% w Czerwonaku (rys. 1, tab. 1). Z kolei powierzchnie terenów zielonych zajmują w gminach wiejskich powiatu poznańskiego łącznie 0,34% powierzchni gminy i wahają się w zakresie 0,08 (Dopiewo, Suchy Las) – 1,12 (Czerwonak). W porównaniu z ogółem gmin wiejskich w województwie wielkopolskim jest to dwukrotnie wyższy udział, natomiast w odniesieniu do ogółu gmin w województwie o 40% niższy. Potwierdza to pierwotnie miejski charakter terenów zielonych w Polsce¹⁸.

placów gier itp., o ile są dostępne do użytku powszechnego. Zieleńce mogą tworzyć kompozycje zieleni niskiej (trawniki, kwietniki) towarzyszące obiektom architektonicznym oraz tworzyć kompozycje zieleni miejskiej o charakterze parkowym, z elementami nasadzeń drzew i krzewów.

¹⁷ Zarządzenie nr 9 Ministra Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 29 stycznia 1974 r. w sprawie wskaźników i wytycznych dla terenów mieszkaniowych w miastach, Dz. Bud. nr 2 z dnia 2 lutego 1974 r., poz. 2.

¹⁸ Zgodnie z definicją Z. Habera i P. Urbańskiego tereny zieleni to głównie obszary w aglomeracjach miejskich; zob. Z. Haber, P. Urbański, *Kształtowanie terenów zieleni z elementami ekologii*, Wydawnictwo AR w Poznaniu, Poznań 2005.

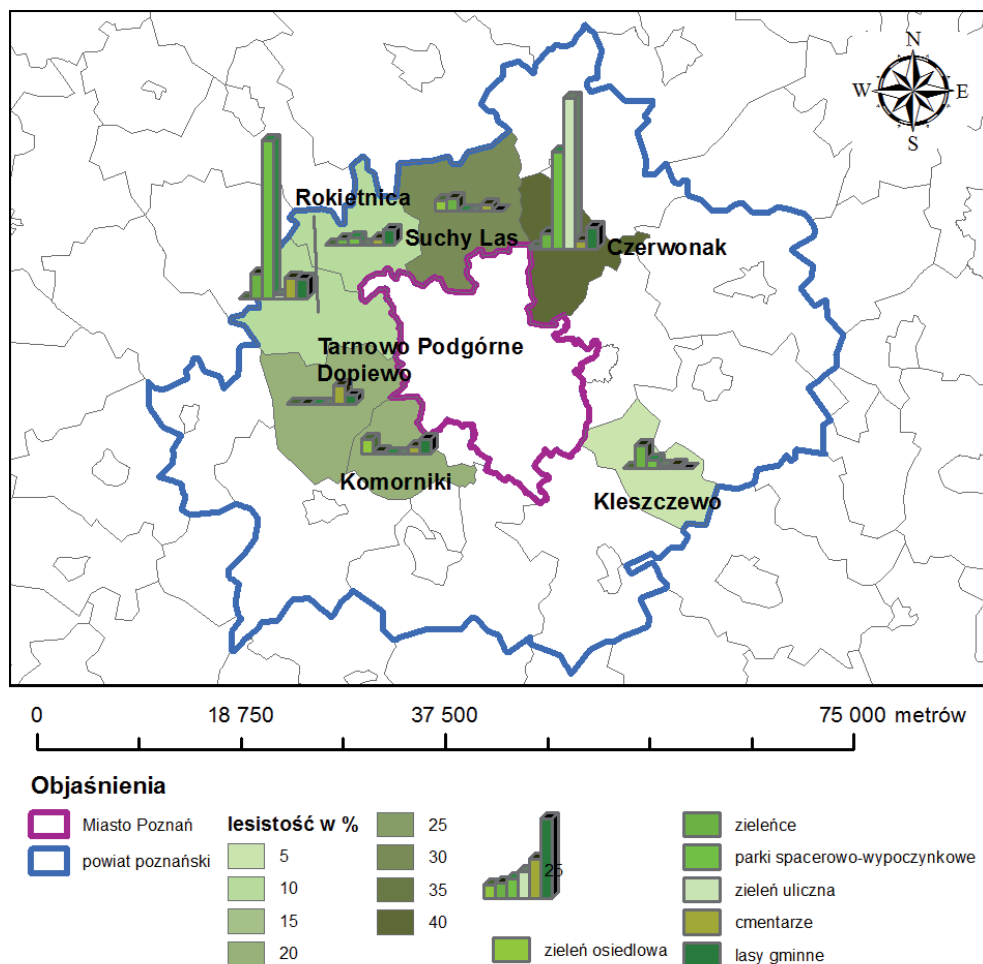
Tabela 1. Charakterystyka gmin wiejskich powiatu poznańskiego na tle gmin wiejskich Polski i województwa wielkopolskiego

Nazwa jednostki administracyjnej	Powierzchnia	Ludność		Dynamika zmian w latach 2004-2010 (w %)	Lesistość w 2010 r. (w %)
	ha	2004	2010		
Czerwonak	8 248	22 999	25 859	12,4	39,9
Dopiewo	10 802	12 623	18 051	43,0	15,5
Kleszczewo	7 446	5 174	6 312	22,0	2,2
Komorniki	6 641	13 330	19 425	45,7	15,9
Rokietnica	7 930	8 706	12 400	42,4	7,8
Suchy Las	11 601	12 155	15 132	24,5	29,8
Tarnowo Podgórne	10 175	17 743	21 832	23,0	6,3
Powiat poznański – gminy wiejskie	62 843	92 730	119 011	28,3	17,3
Powiat poznański	189 995	280 924	327 110	16,4	22,3
Województwo wielkopolskie – gminy wiejskie	1423 194	10 742 262	10 786 222	0,4	24,2
Polska – gminy wiejskie	19 735 216	821 448	867 556	5,6	28,6

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

W 2010 r. w analizowanych gminach istniało łącznie 15 parków spacerowo-wypoczynkowych, a ich liczba od 2004 r. nie uległa zmianie. Najwięcej parków spacerowo-wypoczynkowych występuje w gminie Tarnowo Podgórne – 10. Pozostałe położone są w gminie Czerwonak – 3 obiekty, Kleszczewo i Rokietnica – 1 obiekt. Przeciętna powierzchnia wahała się od 2,4 ha w Rokietnicy i 2,6 ha w Kleszczewie do 10,1 ha w Czerwonaku. Średnia powierzchnia parku w Tarnowie Podgórny (4,9 ha) zbliżona była do średniej dla całego obszaru (5,6 ha). We wszystkich gminach, z wyjątkiem Czerwonaka, nie osiągnięto średniej dla gmin wiejskich województwa wielkopolskiego (7,2 ha) i Polski (6,6 ha) (tab. 2.).

Liczba zieleńców na przestrzeni ostatnich lat w gminach wiejskich powiatu poznańskiego wynosi 40. Najwięcej położonych jest w gminie Tarnowo Podgórne – 15 oraz Suchy Las – 9 i Kleszczewo – 8. Żadnego obiektu tego typu nie zanotowano w gminie Dopiewo, po jednym natomiast w Komornikach i Rokietnicy. Ich przeciętna powierzchnia mieści się w zakresie od 0,4ha w Suchym Lesie do 1,8 ha w Rokietnicy (tab. 2). W każdej z rozpatrywanych gmin znajduje się także co najmniej 1 cmentarz, choć jego bliskość nie świadczy jednoznacznie o podniesieniu jakości życia mieszkańców, zwłaszcza w przypadku nowo wybudowanych obiektów bez starodrzewu.

Rys. 1. Lesistość w gminach wiejskich powiatu poznańskiego oraz powierzchnia terenów zielonych według typów w roku 2010

Źródło: opracowanie własne, na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Największe powierzchnie terenów zieleni występują w gminach Czerwonak (92,7 ha) i Tarnowo Podgórne (69,7 ha) (rys. 1). Łącznie te dwie gminy skupiają trzy czwarte terenów zielonych gmin wiejskich powiatu poznańskiego. W pozostałych gminach powierzchnia terenów zielonych waha się od 8,7 do 11,5 ha. W strukturze powierzchniowej terenów zielonych w gminach wiejskich powiatu poznańskiego dominują parki spacerowo-wypoczynkowe, czyli formy o powierzchni m.in. 2 ha, które zajmują 39,3% terenów zieleni. Parki spacerowo-wypoczynkowe stanowią aż 70,3% terenów zieleni gminy Tarnowo Podgórne. Znaczny jest również ich udział

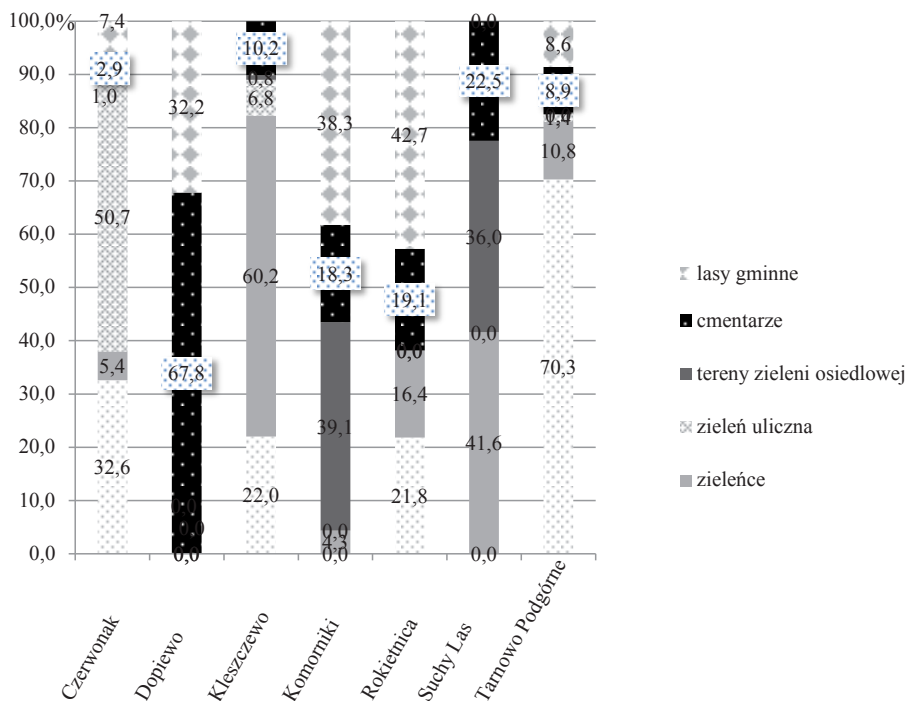
Tabela 2. Liczba parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców i cmentarzy oraz ich przeciętna powierzchnia w 2010 r. w gminach wiejskich powiatu na tle gmin wiejskich Polski i województwa wielkopolskiego

Nazwa jednostki administracyjnej	parki spacerowo-wypoczynkowe		zieleńce		cmentarze	
	szt.	przeciętna powierzchnia	szt.	przeciętna powierzchnia	szt.	przeciętna powierzchnia
Czerwonak	3	10,1	6	0,8	10	0,3
Dopiewo	0	-	0	-	4	1,5
Kleszczewo	1	2,6	8	0,9	3	0,4
Komorniki	0	-	1	0,5	3	0,7
Rokietnica	1	2,4	1	1,8	4	0,5
Suchy Las	0	-	9	0,4	1	2,0
Tarnowo Podgórne	10	4,9	15	0,5	5	1,2
Powiat poznański – gminy wiejskie	15	5,6	40	0,6	30	0,7
Powiat poznański	39	5,8	113	0,6	114	0,8
Województwo wielkopolskie – gminy wiejskie	127	7,2	407	0,8	591	0,8
Polska – gminy wiejskie	545	6,6	2583	0,7	9092	0,8

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

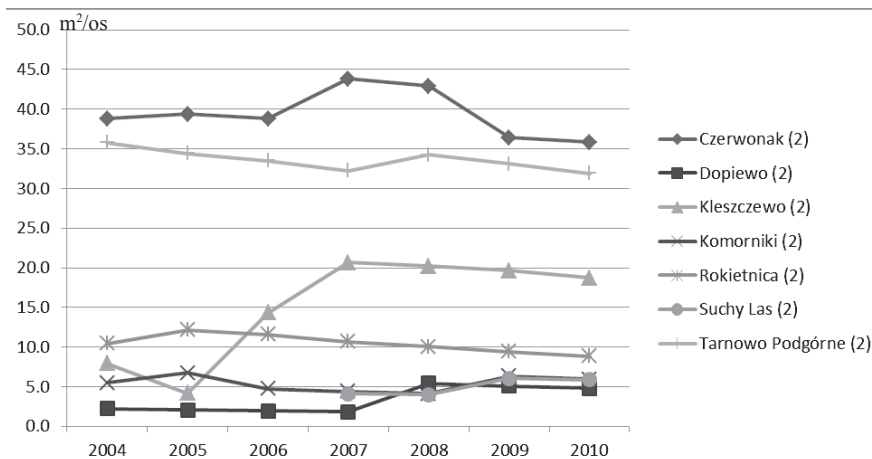
w strukturze terenów zielonych gmin Czerwonak (32,6%), Kleszczewo (22%) i Rokietnica (21,8%). Kolejną grupę pod względem zajmowanej powierzchni w rozpatrywanych gminach ogółem stanowią zieleńce – 22,8%. Grupa ta dominuje w strukturze gminy Kleszczewo (60,2%) i Suchy Las (41,6%). Najmniejszą powierzchnię w analizowanej grupie zajmują tereny zieleni osiedlowej – 4,1%. Posiadają one jednak znaczący udział w strukturze terenów zieleni gminy Komorniki (39,1%) i Suchy Las (36%) Pozostałe formy (zieleńce, cmentarze, lasy komunalne) mieszczą się w granicach 10-12%. Zieleńce dominują w Kleszczewie (60,2 %) i Suchym Lesie (41,6%), lasy gminne w Rokietnicy (42,7%) i Komornikach (38,3%), a cmentarze w Dopiewie (67,8) (rys. 2).

Znaczne zróżnicowanie dostępności terenów zielonych w poszczególnych gminach uwidacznia się także w analizie wskaźnika powierzchni terenów zielonych przypadających na 1 mieszkańca ($m^2/os.$). Waha się ona od zaledwie $4,8 m^2/os.$ w gminie Dopiewo i $5,9 m^2/os.$ w gminach Suchy Las i Komorniki do $31,9 m^2/os.$ w Tarnowie Podgórnym i $35,8 m^2/os.$ w Czerwonaku. Wskaźnik ten na przestrzeni lat 2004-2010 ulegał pewnym wahaniom, jednak w ostatnim roku we wszystkich gminach zanotowano spadek przeciętnej powierzchni przypadającej na 1 mieszkańca (rys. 3). Ogółem dla analizowanych gmin wyniósł on $18 m^2/os.$, co oznacza zdecydowanie niższą średnią niż w gminach wiejskich województwa wielkopolskiego ($37 m^2/os.$) i Polski ($46 m^2/os.$). Relatywnie niski wynik rozpatrywanych gmin wynika z wysokiej gęstości zaludnienia w efekcie suburbanizacji.

Rys. 2. Struktura terenów zielonych w gminach wiejskich powiatu poznańskiego w roku 2010

Źródło: jak w rys. 1.

Rys. 3. Zmiany wskaźnika powierzchni terenów zielonych przypadającej na 1 mieszkańca w gminach wiejskich powiatu poznańskiego w latach 2004-2010

Źródło: jak w rys. 1.

W obecnym stanie prawnym przepisy centralne nie wymuszają na projektantach planów miejscowych zapewnienia ogólnodostępnych terenów zieleni i rekreacji w ramach struktur osiedlowych. Dla porównania w normatywie z 1974 r. przyjmowano m.in., iż na terenach netto zabudowy wielorodzinnej należy zapewnić powierzchnię zieleni wypoczynkowej wraz z placami zabaw dla dzieci najmłodszych o powierzchni minimum 8 m^2 na 1 mieszkańca¹⁹. Z kolei według normatywu z 1964 r., jak podają P. Urbański i Z. Haber²⁰, wskaźniki należy dostosowywać proporcjonalnie do wielkości miast. Dla miast do 5000 mieszkańców wskaźnik powierzchni zieleni na 1 mieszkańca powinien wynieść 6 m^2 , natomiast dla miast do 15 000 – $5,5 \text{ m}^2/\text{os.}$ Wskaźnik ten zależał także od typu zabudowy. G. Dąbrowska-Milewska, opierając się na założeniach G. Schneider-Skalskiej, wskazuje, że w wielu opracowaniach przyjmuje się sumaryczne wymagania powierzchniowe na poziomie $30 \text{ m}^2/\text{os.}$ Proponuje także obligatoryjnie ustalić powierzchnię ogólnodostępnych terenów zieleni urządzonej (z placami zabaw i gier sportowych) na poziomie min. $8 \text{ m}^2/\text{mieszkańca}$, a powierzchnię terenów sportu powszechnego na poziomie min. $4 \text{ m}^2/\text{mieszkańca}$ ²¹ [4].

Na tle przytoczonych wartości najgorszą sytuację posiadają gminy Dopiewo, Komorniki, Suchy Las i Rokietnica, czyli jednostki o największej dynamice wzrostu liczby mieszkańców. Z tej grupy negatywnie wyróżnia się Dopiewo, gdzie przy najmniejszej powierzchni łącznej terenów zieleni ($4,1 \text{ ha}$) aż 68% stanowią cmentarze. Odnosząc się do jakości życia mieszkańców, bez uwzględniania aspektów gospodarczych, do terenów zielonych można by zaliczyć lasy. Wówczas sytuacja przedstawiałaby się zdecydowanie korzystniej, a wskaźniki w przeliczeniu na mieszkańca wahałyby się w granicach 282 m^2 (Kleszczewo) i 324 m^2 (Tarnowo Podgórne) – 1305 m^2 (Czerwonak) i 2287 m^2 (Suchy Las). Warto podkreślić, że Kleszczewo, a zwłaszcza Tarnowo – gminy o najniższej lesistości – mają relatywnie wysoki wskaźnik terenów zieleni na 1 mieszkańca.

4. Podsumowanie i wnioski

Presja inwestycyjna wywierana na gminy wiejskie położone w bezpośrednim sąsiedztwie dużych miast przyczynia się do znacznych przekształceń ich struktury przestrzennej. Jednocześnie brak obowiązujących standardów urbanistycznych dotyczących terenów zieleni powoduje, że przyrost terenów mieszkaniowych nie zawsze powiązany jest z przyrostem terenów zieleni. Plany miejscowe tworzone są fragmentarycznie dla niewielkich obszarów, co utrudnia kompleksowe podejście planistyczne. Jednocześnie studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania

¹⁹ Zarządzenie nr 9 Ministra Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 29 stycznia 1974 r. w sprawie wskaźników i wytycznych dla terenów mieszkaniowych w miastach, Dz. Bud. nr 2 z dnia 2 lutego 1974 r., poz. 2.

²⁰ Z. Haber, P. Urbański, wyd. cyt.

²¹ G. Dąbrowska-Milewska, *Standardy urbanistyczne dla terenów mieszkaniowych – wybrane zagadnienia*, „Architecturae et Artibus” 2010, nr 1.

przestrzennego, które nie są aktem prawa miejscowego, ale są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu planów miejscowych, często dopuszczają liczne odstępstwa od ogólnych standardów, co w efekcie powoduje ich rozmycie.

W praktyce kluczowym problemem zapewnienia odpowiedniej ilości, ale też jakości terenów zieleni są kwestie finansowe. Gminy unikają ich tworzenia, gdyż brakuje im środków na utrzymywanie dodatkowych terenów zieleni. Coraz częstszym sposobem poprawy jakości życia mieszkańców jest przerzucanie kosztów założenia i utrzymania terenów zieleni na dewelopera i mieszkańców nowo wybudowanych osiedli.

Literatura

- Borys T., *Zaprojektowanie i przetestowanie ram metodologicznych oraz procedury samooceny gmin na podstawie wskaźników zrównoważonego rozwoju w Systemie Analiz Samorządowych (SAS)*, Raport dla ZMP, Jelenia Góra–Poznań 2008.
- Borys T., Rogala P., *Jakość życia na poziomie lokalnym – ujęcie wskaźnikowe*, UNDP, Warszawa 2008.
- Borys T., Rogala P., *Lokalne standardy badania jakości życia*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław 2009.
- Dąbrowska-Milewska G., *Standardy urbanistyczne dla terenów mieszkaniowych – wybrane zagadnienia*, „Architecturae et Artibus” 2010, nr 1.
- Duany A., Plater-Zyberk E., Speck J., *Suburban Nation: The Rise of Sprawl and the Decline of the American Dream*, North Point Press, New York 2001.
- Haber Z., Urbański P., *Kształtowanie terenów zieleni z elementami ekologii*, Wydawnictwo AR w Poznaniu, Poznań 2005.
- Lis A., *Struktura relacji pomiędzy człowiekiem a parkiem i ogrodem miejskim w procesie rekreacji*, OWPW, Wrocław 2004.
- Lisowski A., Grochowski M., *Procesy suburbanizacji. Uwarunkowania, formy i konsekwencje*, [w:] *Ekspertyzy do koncepcji zagospodarowania Przestrzennego Kraju*, red. K. Saganowski, M. Zagrzejewska-Fiedorowicz, P. Żuber, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008.
- Opracowanie kryteriów chłonności ekologicznej dla potrzeb planowania przestrzennego*, red. P. Fogel, IGPI, Warszawa 2004.
- Parysek J.J., *Aglomeracje miejskie w Polsce oraz problemy funkcjonowania i rozwoju*, [w:] *Wybrane problemy rozwoju i rewitalizacji miast: aspekty poznawcze i praktyczne*, red. J.J. Parysek, A. Tölle, Biuletyn IGS-EiGP UAM w Poznaniu, Seria: Rozwój regionalny i Polityka Regionalna, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008.
- Przybyła Cz., Bykowski J., Mrozik K., Napierała M., *Rola infrastruktury wodno-melioracyjnej w procesie suburbanizacji*, „Rocznik Ochrona Środowiska”, Wydawnictwo Ś-PTNOŚ, Koszalin 2011, www.ros.edu.pl.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, DzU 2009, nr 151, poz. 1220, z późn. zm.
- Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski*, red. E. Czarski, GUS, Katowice 2011.
- Zarządzenie nr 9 Ministra Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 29 stycznia 1974 r. w sprawie wskaźników i wytycznych dla terenów mieszkaniowych w miastach*, Dz. Bud. nr 2 z dnia 2 lutego 1974 r.
- Zuziak Z., *Strefa podmiejska w architekturze miasta. W stronę nowej architektoniki regionu miejskiego*, [w:] *Problem suburbanizacji*, red. P. Lorens, „Biblioteka Urbanisty” 2005, nr 7.

CHANGES OF QUALITY OF LIFE IN A RURAL COMMUNITY UNDERGOING SUBURBANIZATION

Summary: One of the signs of quality of life residents is the availability of green areas (among others public and settlement green areas, strolling-recreational park, lawns, municipal forests) per capita. Suburbanization is characterized by the dynamic growth of the population. The paper analyzes whether the surface of green areas grows with the increase of population. The study was conducted on the example of rural communities in the Poznań district, based on the local data bank of Central Statistical Office from the years 2004-2010. The analyses showed a large variation ranging from 5 square meters per capita in Dopiewo commune to 36 square meters per capita in Czerwonak commune, with the average for the rural commune in Poznań district of 18 square meters per capita.

Keywords: suburbanization, rural commune, green areas, quality of life.